

ימי עיון בתנ"ך תשפ"ו

שם השיעור: "סולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה" – אבות ואמהות האומה
באתגרי חיים.

מעביר השיעור: הרבנית אסתי רוזנברג.

נח

1. זהר ח"א רנד

כשיצא מן התיבה וראה את העולם חרב, התחיל לבכות לפניו אמר: רבונו של עולם נקראת רחום, היה לך לרחם על בריותיך, השיבו הקב"ה: רועה שוטה, עכשיו אתה אומר זאת? למה לא אמרת זאת בשעה שאמרתי לך "כי אותך ראיתי צדיק לפני" וגו' אמרתי לך זאת בכדי שתבקש רחמים על העולם, ואתה מכיון ששמעת שתנצל בהתיבה התעלמת מלבקש רחמים, ואלו עכשיו אתה פותח פיו לדבר לפני? כיון שראה נח כן, התחיל להקריב קרבנות.

אברהם אבינו

2. בראשית מד, ד

היה אברהם אבינו מתפחד ואומר ירדתי לכבשן האש וניצלתי, ירדתי למלחמת מלכים וניצלתי, תאמר שקיבלתי שכר בעולם הזה, ואין לי כלום לעתיד לבוא, אמר הקב"ה אל תירא אנוכי מגן לך.

3. מדרש תנחומא, לך לך ט"ו, ב

זה אברהם שנאמר לו אל תירא. ממי היה מתירא, משם בן נח שהרג את בנו, ועלם שלשים בנים היו לו, וכתוב: בני שם עילם ואשור (בראשית י. כב) (והרגו, והיה מתירא לומר שהרגתי בנו של צדיק, עכשיו יקללני ואמות. אמר לו הקדוש ברוך הוא אל תירא, לא ידריך שלא יקללך אלא יצא לקראתך בדורון ומברךך

אברהם אבינו ושרה אמנו

4. רד"ק, פרק טז, א

ושרי אשת אברם לא ילדה לו. כמו שאמר: ותהי שרי עקרה ר"ל כיון שראתה שרי שלא ילדה לאברהם והוא בן שמונים וחמש והיא בת שבעים וחמש חשבה כי אין לה תקוה עוד. אמרה הנה כי האל אמר לאברהם שיתן לו זרע שיירש הארץ וממני לא יהיה לו זרע עוד כי אני זקנה והבין שיהיה לו מאשה אחרת יהיה לו, טוב לי שאתן לו שפחתי לאשה אולי אבנה ממנה ויהיה לי כבני וטוב לי, משיהיה לו בן מאשה אחרת. ולה שפחה מצרית. כי אילו היתה כנענית לא היה לוקח אותה, וזכר שמה לכבוד אברהם

ימי עיון בתנ"ך תשפ"ו

המתנה עוד עשר שנים כי חשבה כי שם יתן לאברהם בן ממנה. כי כן אמר לו לך מארצך ואחר כן ואעשך לגוי גדול, כיון ששהתה עשר שנים ולא ילדה, אמרה כבר זקנה אני עוד אין תקוה שיהיה לו בן ממני. אתן לו שפחתי.

ויבוא... ותקל גברתה, כי חשבה כי מאחר שזרע אברם יהיה ממנה, כי תהיה גבירה ולא היתה חוששת למצות שרי גבירתה לאשר תצוה.

ותאמר חמסי עליך. החמס שאני לוקחת משפחתי, עליך הוא. כי אני לטובתך נתכוונתי שנתתיה לך כדי שיהיה לך זרע ממנה. ועתה נקליתי בעיניה ואתה לא תחוש ולא תייסר אותה.

ותענה שרי, עשתה עמה יותר מדאי ועבדה בה בפרך, ואפשר שהיתה מכה אותה ומקללת אותה ולא היתה יכולה לסבול וברחה מפניה ולא נהגה שרי בזה לא מדת מוסר ולא מדת חסידות; לא מוסר כי אף על פי שאברהם מחל לה על כבודו ואמר לה **עשי לה הטוב בעיניך** היה ראוי לה למשוך את ידה לכבודו ולא לענותה, ולא מידת חסידות ונפש טובה. כי אין ראוי לאדם לעשות כל יכולתו במה שתחת ידו. ואמר החכם: ומה נאה המחילה בעת היכולת". וזה שעשתה שרי לא היה טוב בעיני האל, כמו שאמר המלאך להגר: כי שמע ה' אל עניך. והשיב לה ברכה תחת עניה. ואבם לא מנע שרי מלענותה אף על פי שהיה רע בעיניו משום שלום הבית וכל זה הסיפור נכתב בתורה לקנות אדם ממנו המידות הטובות ולהרחיק הרעות.

5. רמב"ן, פסוק טז

"וישמע אברם לקול שרי" - לא אמר הכתוב "ויעש כן" אבל אמר כי שמע לקול שרי ירמוז כי אף על פי שאברם מתאוה מאד לבנים לא עשה כן בלא רשות שרי וגם עתה לא נתכוון שיבנה הוא מהגר ויהיה זרעו ממנה אבל כל כוונתו לעשות רצון שרה שתבנה ממנה שיהיה לה נחת רוח בבני שפחתה או זכות שתזכה היא לבנים בעבור כן דבר רבותינו.

פסוק ו

"ותענה שרי ותברח מפניה" - חטאה אמנו בענוי הזה וגם אברהם בהניחו לעשות כן ושמע ה' אל עניה ונתן לה בן שיהא פרא אדם לענות זרע אברהם ושרה בכל מיני הענוי

6. פרקי דרבי אליעזר

נשא אישה את עדישה וגירשה "ותקח לו אמו אשה מארץ מרים (שם) את פטימה

"וישב במדבר פארן" שלח ישמעאל ולקח לו אישה מערבות מואב ועיפה שמה, לאחר שלוש שנים הלך אברהם לראות את ישמעאל בנו, הגיע לשם בחצי היום, ומצא שם את אשתו, אמר לה, היכן ישמעאל, אמרה לו, הלך להביא פירות תמרים מן המדבר, אמר לה תני לי מעט לחם ומים, אמרה לו אין לי, אמר לה כשיבוא ישמעאל תגידי לו את הדברים האלה, ומרי לו שבא זקן אחד מארץ כנען לראותך ואמר, שסף הבית אינה טובה, כשבא

ימי עיון בתנ"ך תשפ"ו

ישמעאל הגידו לו אשתו את הדבר הזה, עמד וגירשה, שלחה אמו ולקחה לו אשה מבית אביה ושמה פטימה, לאחר שלוש שנים הלך אברהם שוב לראות את בנו, הגיע לשם בחצי היום ומצא שם אשתו של ישמעאל, אמר לה תני לי מעט לחם ומעט מים כי עיפה נפשי מהדרך, הוציאה ונתנה לו, עמד אברהם והתפלל לפני הקב"ה ונתמלא ביתו של ישמעאל מכל טוב, וכשבא ישמעאל הגידו לו אשתו את כל הדבר הזה, וידע ישמעאל כי עד עכשיו רחמי האב עליו

עקדת יצחק

7. הרש"ר הירש

ויבוא אברהם. מבארים, כרגיל, שבא עליה לחברון, ולא היה אפוא נוכח במותה: משחזר מהעקידה, ובא אל ביתו, שוב לא מצא את אשתו. הנה כי כן, הבטחת השכר, שניתנה לאבות, אינה ענין כלל למדת השמחה והטובה, שהם רואים בחייהם.

לפי ביאור זה, עוד יהיה עלינו להוסיף, שלפני לכתו אל הר המוריה, הרחיק אברהם את שרה מבאר-שבע לחברון, כדי שלא תקבל את בשורת הצער בפתע. אך אם נעיין בהוראה העיקרית של "בוא", נהיה פטורים מכל ההנחה הזאת. הוראת "בוא" בעיקרה: היכנס מהחוץ אל הבית, ממקום ציבורי – אל חדר פרטי.

יעקב אבינו

8. מדרש תנחומא: "ויאמר אלקים אל יעקב קום עלה בית אל"

וכן הוא אומר ואחר נדרים לבקר ואמר רבי ינאי הנודר ואינו משלם פנקסו מתבקרת לפני הקדוש ברוך הוא ואומר היכן פלוני בן פלוני שנדר נדר ביום פלוני, בא וראה כשהלך יעקב לארם נהרים מה כתיב שם וידר יעקב נדר לאמר וגו' (בראשית כח), השיבו על כל דבר ודבר, הלך ונתעשר ובא וישב לו ולא שלם את נדרו הביא עליו עשו ובקש להרגו נטל ממנו כל אותו דורון עזים מאתים לא הרגיש, הביא עליו המלאך ורפש עמו ולא הרגו שנאמר ויותר יעקב לבדו ויאבק איש עמו זה סמאל שרו של עשו שבקש להרגו שנאמר וירא כי לא יכול לו ונעשה צולע, כיון שלא הרגיש באת עליו צרת דינה שנאמר ותצא דינה, כיון שלא הרגיש באת עליו צרת רחל שנאמר ותמת רחל ותקבר, מסייע ליה לרב שמואל בר נחמן דאמר כל הנודר ואינו משלם גורם לאשתו שתמות שנאמר אם אין לך לשלם וגו' אמר הקב"ה עד מתי יהא הצדיק הזה לוקה ואינו מרגיש באיזה חטא לוקה הריני מודיעו שנאמר ויאמר אלהים אל יעקב קום עלה בית אל ושב שם, א"ר איבו מהולתך טרשא אקיש עלה, א"ל הקדוש ברוך הוא לא הגיעוך הצרות האלו אלא על שאחרת את נדרך, אם את מבקש שלא יגיעוך עוד צרה קום עלה בית אל ועשה שם מזבח לאותו מקום שנדרת לי שם נדר אנכי האל בית אל אשר משחת שם מצבה אשר נדרת לי שם נדר, א"ר אבא בר כהנא א"ל הקב"ה ליעקב בשעת עקתא נדרא בשעת רווחא שמטי כשהיית בצרה נדרת וכשאתה בריוח שכחת, מיד ויאמר יעקב אל ביתו ואל כל אשר עמו וגו' ונקומה ונעלה בית אל וגו' מהו כן

ימי עיון בתנ"ך תשפ"ו

שבשעה שנדר מה הוא אומר אם יהיה אלהים עמדי שלא נטעה אחר עבודת כו"ם ושמרני מגלוי עריות, בדרך הזה משפיכות דמים, ועל שאחר את נדרו לקה בשלשתן.

אמר רבי יהודה בר נחמן בשם רבי שמעון בן לקיש ראוי היה יעקב לירד למצרים בשלשלאות של ברזל ובקולרין ועשה לו הקב"ה כמה עלילות וכמה מנגנאות ונמכר יוסף למצרים כדי לירד. ויקרא רעב על הארץ וכל כך למה (שם מו ו) ויבא יעקב מצרימה. אמר ר' פנחס הכהן בר חמא משל לפרה אחת שהיו רוצין למשוך אותה למקולין שלה ולא היתה נמשכת. מה עשו משכו בנה תחלה והיתה רצה אחריו. כך עשה הקב"ה מנגנאות שעשו אחי יוסף כל אותן הדברים כדי שירדו למצרים גם כן כדי שירד גם יעקב שנאמר (הושע יא ד) בחבלי אדם אמשכם: